

Є.О. Невальонний

ад'юнкта кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил)
гуманітарного інституту
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського,
м. Київ, Україна

КОМУНІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ: ТИПОЛОГІЯ, ЗАВДАННЯ, РОЛЬ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ

Анотація. Стаття присвячена розгляду комунікаційних процесів в організаціях. Визначається, що військова частина – це своєрідна організація, побудована за ієрархічним принципом. Окреслено типологію комунікаційних процесів у військовій частині та акцентовано увагу на їхніх основних завданнях. Визначено, яке значення мають у процесі управління всі типи комунікаційних процесів у військових організаційних структурах.

Ключові слова: організація, ієрархія, військова частина, комунікація, процес управління.

Постановка проблеми. Кожна структурна одиниця сектору безпеки та оборони держави є своєрідною організаційною структурою з відповідною побудовою управлінських відносин. Дослідження процесу управління з точки зору комунікативної теорії дає змогу розглядати управління як взаємний вплив між усіма управлінськими ланками, спрямований на досягнення єдиної мети. Але, крім ієрархічних управлінських комунікацій, існують міжособистісні зв'язки між ланками різних управлінських рівнів, які також будуть мати вагомий вплив на досягнення загальної мети організації. Комунікації всередині організації будуть впливати на загальний клімат міжособистісних відносин між учасниками управлінського процесу. Президент управлінської консалтингової фірми «Підготовка до лідерства» (Вестон, штат Масачусетс, США) Керол А. Вокер наголошує, що відверта двостороння комунікація «начальник – підлеглий» має визначальне значення для успішної роботи молодого менеджера [1, с. 94].

Саме тому дослідження комунікацій дозволить визначити залежність ефективності управління організацією від якості налагодження комунікаційних зв'язків між суб'єктами та об'єктами управлінської взаємодії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі накопичено чималий досвід розгляду проблеми комунікації у сфері управління. Як лінійний процес передачі інформації за каналом зв'язку від комунікатора до комуніканта розглядали комунікацію Г. Лассвел, К. Шенон, В. Вівер. Питаннями дослідження комунікацій на рівні організації займалися М. Мандзюк, К. Суровцева, А. Шпак, О. Шубін. Проблематику управлінських комунікацій піднімали у своїх працях В. Алещенко, Г. Щокін, Л. Карамушка, М. Василик та ін. Проте питанням дослідження ефективних комунікативних процесів у військових організаційних структурах, на нашу думку, приділено недостатньо уваги. Саме тому постає необхідність більш детального вивчення комунікативних процесів, їхньої типологізації, визначення ролі у процесі управління військовою організаційною структурою (підрозділ, військова частина, з'єднання). Це і є метою даного наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо вести мову про розгляд управлінських комунікацій, то треба брати до уваги те, що традиційно управлінські відносини розглядаються в організаційних структурах, або, інакше кажучи, організаціях. Вивчаючи значення дефініції «організація», слід зупинитися на двох основних визначеннях, які дають змогу зрозуміти сутність вказаного терміна. Філософський енциклопедичний словник визначає організацію (від франц. organisation) як форму усталеного взаємозв'язку елементів системи відповідно до законів її існування; процес або стан упорядкування, будову, тип функціонування системи тощо [2, с. 453]. Натомість Словник української мови наводить визначення організації як об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети, програми дій [3, с. 739]. Тобто поняття «організація» має досить широке значення, розглядається як певна формалізована соціальна група і як форма взаємозв'язку елементів системи, але для нашого дослідження більш доцільним буде визначати організацію як свідоме та систематизоване об'єднання людей та їхніх дій із метою досягнення загальної мети або певних результатів.

Військова частина є організаційною структурною одиницею Збройних Сил України та складається з відповідних підрозділів (у деяких випадках і окремих військових частин), які взаємодіють між собою

та вищим керівництвом задля забезпечення основної функції: стримування збройної агресії проти України та відсічі їй, охорона повітряного простору держави та підводного простору в межах територіального моря України у випадках, визначених законом, участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також виконання інших функцій у відповідності до законодавства України [4]. Інакше кажучи, військова частина – це військова організація певної структури зі специфічною побудовою управлінських відносин. На нашу думку, військові частини як організації побудовані за теорією бюрократії Макса Вебера і мають ієрархічну формальну структуру управління, впорядковану за лінійно-штабним (лінійно-функціональним) принципом [5, с. 38]. Основною характеристикою ієрархії є формальне підпорядкування осіб на кожному рівні управлінської взаємодії, причому чим вище рівень – тим більше підпорядкованих осіб має керівник. Лінійно-штабна структура дозволяє сполучити принцип єдиноначальності та колегіальності, але ж прийняття управлінського рішення залишається за командною ланкою, тобто домінуючою є ієрархічна складова частина управлінської взаємодії.

Для більш детального розгляду управлінських комунікацій необхідно розкрити всю типологію комунікаційних процесів, які існують у військовій частині як типовій організаційній структурі. За спрямованістю для всіх організацій можна виділити два основні види комунікацій: зовнішні та внутрішні.

Зовнішні комунікації для військової частини будуть відображені двостороннім обміном інформацією з реципієнтами зовнішнього оточення:

- управлінські комунікації з вищим командуванням;
- управлінські комунікації з підпорядкованими військовими частинами (установами, організаціями);
- взаємодія з органами влади та місцевого самоврядування за місцем дислокації;
- комунікаційні зв'язки зі структурними підрозділами сектору безпеки та оборони держави, які дислокуються в гарнізоні;
- організація взаємодії із громадськими організаціями, підприємствами та іншими установами, які можливо використати в інтересах військової частини;
- робота із сім'ями військовослужбовців та ветеранами військової частини.

Зовнішні комунікації у військовій організаційній структурі покладаються на структурні підрозділи управління і штабу та забезпечують управлінську взаємодію в загальній системі управління Збройних Сил України, співпрацю за двосторонніми інтересами із зацікавленими цивільними установами й організаціями за територіальним принципом, взаємодію зі структурними елементами Сектору безпеки та оборони, а також роботу із цивільним населенням.

Інший вид – внутрішні комунікації – умовно можна розділити на формальні та неформальні [6, с. 135]. Формальні комунікації зумовлені структурою організації і мають повне право називатися управлінськими комунікаціями. Цей вид комунікацій полягає в поширенні інформації між всіма управлінськими ланками. Формальні комунікації можуть бути вертикальними, горизонтальними та діагональними. Вертикальні комунікації у військовій частині залежать від кількості ієрархічних управлінських ланок і можуть бути низхідними та висхідними [7, с. 11]. Низхідні комунікації у військовій частині полягають у доведенні службової інформації від вищої управлінської ланки до нижчої, постановці завдань, відданні наказів, розпоряджень тощо. Висхідні комунікації в основному відображають зворотній зв'язок до низхідних комунікацій, є невід'ємною частиною забезпечення комунікативного акту між нижчою та вищою ланками управління. Висхідними комунікаціями у військовій частині виступають доповіді про виконання поставлених завдань, розпоряджень та наказів, звертання підлеглих до начальників із різноманітних питань та інше.

У Збройних Силах України основні моменти організації та здійснення вертикальних комунікацій між різними управлінськими ланками регулюються Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України (далі – Статут). Статті 12 та 14 Статуту чітко визначають ієрархічні висхідні вертикальні комунікації між начальником і підлеглим, а у статтях 30, 35, 36, 37 та 38 сформульовано основні вимоги до низхідних управлінських комунікацій із обов'язковим встановленням зворотного зв'язку.

Між тим Л. Компанцева визначає, що вертикальні ієрархічні комунікації в організаціях сектору безпеки та оборони мають ряд проблемних питань, які треба враховувати в управлінській діяльності:

- 1) шкідлива для комунікатора інформація малоімовірно буде направлена вгору;
- 2) необхідна фільтрація висхідної інформації: тільки найважливіша частина інформації має досягти верхньої ланки управління (запобігання інформаційному перевантаженню);
- 3) викривлення інформації через наявність багатьох ланок комунікації (залежність рішення від інтерпретації інформації);

4) зниження оперативності комунікації (обов'язкове проходження інформаційного продукту через всі ієрархії управлінської вертикалі);

5) висхідні комунікації слабо реалізують функцію виправлення помилок (ієрархія зумовлює тенденцію до стереотипізації) [8, с. 255].

Горизонтальні комунікації у військовій частині передбачають обмін інформацією між суб'єктами управління одного рівня ієрархії і здебільшого не несуть чіткого управлінського впливу та не мають ієрархічної спрямованості (відносин підлеглості). Комунікаційні зв'язки між підрозділами військової частини, між командирами одного рівня ієрархії забезпечують взаємодію в рамках виконання спільних або однакових управлінських завдань.

Діагональні організаційні комунікації визначають встановлення взаємодії між управлінськими ланками різних ієрархічних рівнів без вертикальної підпорядкованості. Як і горизонтальні комунікації, вони можуть організовуватись для забезпечення обміну інформацією для досягнення спільної мети або виконання однакових завдань.

Горизонтальні й діагональні комунікації не несуть основного управлінського навантаження, але деякі зарубіжні дослідження свідчать, що ефективність горизонтальних комунікацій може бути до 90%. Натомість ефективність вертикальних комунікацій в основному не перевищує 25% [9].

Ураховуючи викладене вище, слід визнати, що горизонтальні й діагональні комунікації відіграють значну роль в управлінських процесах військової частини, мають більшу ефективність, ніж вертикальні, та повинні враховуватись у діяльності організації. Горизонтальні комунікації характеризуються більш точним передаванням інформації та мають координаційний характер. Це зумовлюється тим, що учасники комунікаційного процесу мають однаковий фаховий, соціальний статус, чим знижується ймовірність виникнення комунікативних бар'єрів. Але в той же час горизонтальні комунікації мають ряд проблем:

- 1) наявність горизонтальних комунікацій визначає наявність комунікацій взагалі;
- 2) робота в дуже галасливій обстановці або на ізольованому робочому місці сильно заважає взаємодії;
- 3) занадто багато відповідальності за координацію і комунікації лягає на тих, хто через відсутність виховання чи здібностей не вміє в певних питаннях прийти до розумного спільного рішення;
- 4) колективна реакція супроводжується колективним сприйняттям комунікацій, що супроводжується колективним спотворенням;
- 5) комунікації між підрозділами неминуче містять елементи конфлікту [8, с. 256].

Неформальні комунікації в організації зумовлені присутністю соціологічних та психологічних факторів, тобто наявними потребами персоналу у спілкуванні. У військовій частині цей вид комунікацій існує у вигляді контактів між друзями, приятелями, сусідами (тобто людьми, що мають спільні інтереси). Крім того, каналами неформальних комунікацій виступають групи в месенджерах та соціальних мережах, які дозволяють швидко та якісно обмінюватися великим масивами інформації. Деякі державні організації (в тому числі і Сектор безпеки та оборони) офіційно використовують соціальні медіа для організації менеджмент-комунікацій, чим значно підвищують ефективність управлінської діяльності. Деякі зарубіжні дослідники наголошують, що саме неформальні комунікації поставляють 66% інформації персоналу організації, з якої 80% – інформація, що стосується службової діяльності [9].

Висновки, пропозиції та рекомендації за результатами дослідження. Узагальнюючи окреслені аспекти комунікаційних процесів у військовій частині, робимо висновок, що у військовій частині, як типовій військовій організації, існують всі види комунікаційних процесів, які забезпечують функціонування організації та обмін управлінською інформацією.

Для організації ефективного управління необхідно організовувати та підтримувати всі види комунікацій: формальні та неформальні, внутрішні та зовнішні.

Організація зовнішніх комунікацій покладається на посадових осіб управління та штабу військової частини. Нижчі управлінські ланки військової частини будуть здійснювати формальні зовнішні комунікації лише через визначені структурні підрозділи. Натомість організація внутрішніх комунікацій у військових частинах є одним із основних завдань інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України і покладається на командирів (начальників) [10]. Саме командири (начальники), як основні суб'єкти управлінської діяльності, повинні організувати ефективні управлінські комунікації у своїх підпорядкованих підрозділах, врахувати проблемні питання всіх типів комунікаційних процесів та забезпечити якісний обмін інформацією між всіма елементами управлінської взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про управління персоналом. 10 найкращих статей з Harvard Business Review / пер. з англ. Л. Лебеденко. Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2018. 256 с.
2. Філософський енциклопедичний словник: Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ, «Абрис», 2002. 742 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. 1974. Том 5. URL : <http://sum.in.ua/p/5/739/2> (дата звернення: 13.08.2019).
4. Про Збройні Сили України : Закон України від 06 грудня 1991 року № 1934-ХІІ (зі змінами).
5. Полікашин С., Полікашин Ю., Поляков С. Основи управління і прийняття рішень у військовій справі: навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2003. 120 с.
6. Віноградська О.М., Віноградська Н.С., Шевченко В.С. Менеджмент : навч. посіб. Харків : ХНАМГ, 2008. 160 с.
7. Комунікологія : навчальний посібник / С.Г. Денисюк. Вінниця : ВНТУ, 2015. 102 с.
8. Компанцева Л. Соціальні комунікації для фахівців сектору безпеки та оборони. Київ : Видавець Карпенко В.М., 2016. 476 с.
9. Адамс Боб. Эффективное управление персоналом. Москва : АСТ. Астрель, 2008. 352 с.
10. Інструкція з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України : затверджена наказом ГШ ЗС України від 04.01.2017. № 4.

Е.А. Невалянный. Коммуникационные процессы военной части: типология, задачи, роль в процессе управления. – Стаття.

Аннотація. Стаття посвячена рассмотрению коммуникационных процессов в организациях. Определено, что воинская часть – это определённая организация, построенная по иерархическому принципу. Изложена типология коммуникационных процессов в воинской части и уделено внимание их основным задачам. Все типы коммуникационных процессов в военно-организационных структурах служат тому, чтобы играть определённую роль в процессе управления.

Ключевые слова: организация, иерархия, воинская часть, коммуникация, процесс управления.

Ye. Nevalonny. Communication processes of the military part: typology, tasks, role in the management. – Article.

Summary. The article is devoted to consideration of communication processes in organizations. It is determined that the military unit is a kind of organization built on a hierarchical principle. The typology of communication processes in the military unit is outlined and attention is paid to their main tasks. All types of communication processes in military organizational structures have been identified to play a role in the management process.

Key words: organization, hierarchy, military unit, communication, management process.

УДК 351:316.42:396.1

Н.В. Собецька

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна

ЕКОНОМІЧНА ПРОЕКЦІЯ НА ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

Анотація. Автор зазначає наявність значних гендерних диспропорцій в економічному руслі; наголошує на залежності рівня економічної активності та зайнятості населення від статі; окреслює проблеми жіночого безробіття та професійної сегрегації за статевою ознакою. Особлива увага приділяється економічному становищу жінок та чоловіків та їх гендерних відмінностях.

Ключові слова: гендер, економіка, безробіття, суспільство, зміни.

Постановка проблеми. Досить довго в системі наукових досліджень особливе місце відводилось вивченню становища й статусу жінки як історично найбільш дискримінованої й такої, що перебуває в нерівному становищі порівняно з чоловіком. Гендерний аспект виник як сучасний науковий пошук паритетних і збалансованих відносин між статями, їх світового й національного співіснування на основі аналізу та переосмислення історії, організації громадського й приватного життя жінки